АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

на пошану професора Шинкарюка А.І.

МАТЕРІАЛИ XII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

23 жовтня 2026 року

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи,
Кафедра загальної та практичної психології,
Науково-дослідна лабораторія психології навчання
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
та Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України,
Кафедра педагогічної та вікової психології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
Кафедра загальної психології, психодіагностики та психотерапії
Рівненського державного гуманітарного університету,
Кафедра практичної психології Херсонського державного університету,
Криворізький державний педагогічний університет,
Жешівський університет (м. Жешів, Республіка Польща),
Association pour la Promotion des Sciences et des Innovations
(м. Париж, Республіка Франція)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

на пошану професора Шинкарюка А.І.

МАТЕРІАЛИ

XII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

23 жовтня 2026 року

Кам'янець-Подільський – Київ – Дніпро – Рівне – Херсон– Кривий Ріг – Жешів – Париж, 2026

Психолого-педагогічні засади диференційної логопедичної діагностики: міждисциплінарний підхід до вивчення мовленнєвого розвитку дитини
Сімко Р.Т., Атаманюк В.І. 56
Особливості взаємозв'язку акцентуацій характеру та індивідуально-психологічних характеристик підлітків
Сімко Р.Т., Тимко О.І. 61
Індивідуально-психологічні детермінанти креативної компетентності
Соловодова А.В. 65
Життєстійкість і резильєнтність особистості: співвідношення понять
Стоян М.Р. 69
Вплив компонентів емоційного інтелекту на адаптаційні можливості особистості в умовах стресу
Тетеря Д.В. 73
Аналіз проблематики попередження виникнення організаційних конфліктів
Тіторенко В.В. 76
Психологічні умови формування адиктивної поведінки підлітків в умовах сучасного суспільства
Gruca-Miąsik Urszula 79
Empatia jako kluczowa kompetencja człowieka w wychowaniu do pokoju
Hrycko Patrycja 83
Youth Identity and Self-Development: Pedagogical Determinants of Shaping the Image of Oneself and One's Own Future 85

ПРОБЛЕМА МЕТОДУ В ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТИ

Гоцуляк Н.Є., Макарова О.М.
Методологія дослідження стосунків у дистантних сім'ях військовослужбовців
Гуляс І.А. 90
Експериментальний метод у психології: методологічні можливості та межі пізнання психічної реальності
Домбровська З.В. 94
Ролеграма як метод психоедукації підлітків
Єрмоленко А.В. 98
Методологія дослідження психологічних чинників професійного вигорання працівників організацій в умовах війни 101

4. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С. та ін. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами: *методичний посібник*. Київ : ТБП, 2023.
5. Бриндіков Ю.Л., Дуля А.В., Караман О.Л. та ін. *Методичні рекомендації щодо соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей, їх соціального захисту*. Полтава – Кривий Ріг : КДПУ, 2024. 101 с.

І.А. Гуляє
доктор психологічних наук, професор,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Чернівці, Україна

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ МЕТОД У ПСИХОЛОГІЇ: МЕТОДОЛОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ТА МЕЖІ ПІЗНАННЯ ПСИХІЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Розвиток психології як самостійної науки пов'язаний із пошуком методологічно обґрунтованих способів пізнання закономірностей функціонування психіки, особистісного розвитку та поведінки людини. Експериментальний метод уможливлює контроль досліджуваних умов і перевірку причинно-наслідкових залежностей, водночас актуалізуючи питання щодо меж експериментального контролю, операціоналізації психічних феноменів та узагальнення результатів.

Психічну реальність вирізняють динамічність, контекстуальна зумовленість та індивідуальна варіативність. Відтак її експериментальне пізнання передбачає не механічне перенесення принципів природничо-наукового дослідження, а методологічне узгодження дослідницького задуму зі специфікою психологічних явищ. Проблема полягає не лише в забезпеченні точності вимірювання чи контролю експериментальних умов, а й у визначенні того, які саме висновки дають підстави зробити отримані емпіричні дані.

Мета тез – теоретично обґрунтувати методологічні можливості експериментального методу в психології, окреслити основні обмеження експериментального пізнання психічної реальності та визначити перспективні напрями підвищення доказовості психологічних висновків.

Виклад основного матеріалу. У загальнонауковому розумінні експеримент постає як метод емпіричного пізнання, що передбачає цілеспрямоване варіювання певних умов або чинників, систематичне

спостереження за змінами досліджуваного явища та зіставлення результатів за визначених процедур. Його специфічною ознакою є активне втручання дослідника в перебіг досліджуваного процесу, завдяки чому виникають передумови для перевірки гіпотез про функціональні та причинно-наслідкові зв'язки. На відміну від спостереження, яке переважно фіксує явища в їхньому природному перебігу, експеримент передбачає спеціальне конструювання умов, необхідних для перевірки дослідницького припущення.

Методологічна цінність експерименту визначається не самим фактом маніпулювання незалежною змінною, а сукупністю процедурних і теоретичних передумов, які забезпечують обґрунтованість висновку. Важливого значення набувають операціоналізація конструктів, належне визначення залежних і незалежних змінних, контроль альтернативних пояснень, обґрунтування способу формування вибірки та вибір адекватного дослідницького дизайну. Як наголошують В. Шедіш, Т. Кук і Д. Кемпбелл, оцінювання експериментальних результатів потребує розрізнення кількох аспектів валідності, зокрема статистичного висновку, внутрішньої валідності, валідності конструкта та зовнішньої валідності [2]. Таке розмежування уможливлює комплексне оцінювання якості дослідження, оскільки статистично значущий результат сам по собі ще не засвідчує адекватності вимірювання чи можливості широкого узагальнення.

Внутрішня валідність стосується обґрунтованості висновку про те, що зафіксовані зміни залежної змінної зумовлені саме досліджуваним чинником, а не сторонніми обставинами. У психологічному експерименті її забезпечення пов'язане з контролем змішаних змінних, урахуванням ефектів попереднього тестування, природних змін стану учасників, регресії до середнього та можливого вибуття досліджуваних. Випадковий розподіл учасників за експериментальними умовами, використання контрольної групи, стандартизація процедур і попереднє визначення способів аналізу даних можуть зменшувати ймовірність альтернативних інтерпретацій. Проте жодна окрема процедура не гарантує безумовної істинності висновку: його переконливість залежить від цілісності дослідницького дизайну та відповідності обраних засобів поставленій проблемі [2].

Не менш істотною є валідність конструкта, що відображає відповідність між теоретичним поняттям і способом його емпіричного представлення. Психологічні категорії – тривожність, саморегуляція, мотивація, суб'єктивне благополуччя, ціннісні орієнтації – не завжди можуть бути безпосередньо спостережуваними. Їх вивчення передбачає

використання індикаторів, експериментальних завдань, психодіагностичних методик і процедур інтерпретації, кожна з яких відображає лише певні аспекти відповідного конструкта. Звідси постає методологічна вимога не ототожнювати операціональне визначення феномена з його повним психологічним змістом. Наприклад, зміни показників виконання завдання після експериментального впливу не обов'язково свідчать про стійку трансформацію особистісної властивості: вони можуть відображати ситуативний стан, специфіку інструкції, мотивацію учасника або особливості взаємодії з дослідником.

Зовнішня валідність визначає можливість узагальнення результатів на інші групи досліджуваних, ситуації та часові контексти. Хоча лабораторний контроль сприяє ізоляції досліджуваних залежностей, він може обмежувати природність поведінки й посилювати реактивність учасників на умови експерименту. Тому перенесення результатів на повсякденні ситуації потребує окремого обґрунтування й не випливає автоматично зі статистично встановлених закономірностей [2].

Зазначені обмеження не знецінюють експериментальний метод, а окреслюють умови його коректного застосування. Вони засвідчують, що методологічна строгість у психології полягає не в максимальному усуненні складності досліджуваного явища, а в прозорому визначенні меж, у яких отримані результати можуть бути інтерпретовані. Особливої ваги набуває розмежування експериментального, квазіекспериментального та кореляційного дизайнів. Якщо експеримент передбачає цілеспрямоване варіювання незалежної змінної та відповідний контроль умов, то квазіекспериментальні схеми застосовуються за обмежених можливостей випадкового розподілу учасників або повного контролю дослідницьких умов. Кореляційні дослідження, своєю чергою, дають змогу встановлювати статистичні зв'язки між змінними, але самі по собі не є достатньою підставою для висновків про причинність. Отже, вибір методу має визначатися не прагненням надати дослідженню формального статусу експериментального, а характером наукової проблеми та допустимими способами її емпіричної перевірки [2].

Сучасний етап розвитку психологічної науки актуалізував також проблему відтворюваності емпіричних результатів. Масштабний проєкт Open Science Collaboration, у межах якого здійснено спроби відтворення 100 досліджень, опублікованих у трьох психологічних журналах, засвідчив суттєве зниження величини ефектів під час реплікацій;

статистично значущі результати було отримано приблизно у 36 % реплікованих робіт порівняно з 97 % первинних досліджень [3]. Ці показники не можна механічно поширювати на всю психологічну науку або тлумачити як доказ ненадійності кожного окремого результату. Проте вони переконливо актуалізують питання щодо достатності статистичної потужності, прозорості аналітичних процедур, селективного звітування та залежності наукових висновків від специфіки дослідницького дизайну.

У цьому контексті підвищення доказовості експериментальних досліджень передбачає дотримання принципів відкритої науки: попередню реєстрацію дослідницьких гіпотез і планів аналізу, обґрунтування обсягу вибірки, прозоре представлення процедур, належне звітування про результати незалежно від їхньої статистичної значущості та, за можливості, відкритий доступ до матеріалів і даних із дотриманням вимог конфіденційності. Важливою умовою наукової надійності є також реплікація, яка дає змогу з'ясувати, наскільки виявлений ефект залежить від конкретної вибірки, умов проведення та способів вимірювання [1]. Отже, відтворюваність варто розглядати не як суто технічну вимогу, а як одну з підстав критичного оцінювання та накопичення психологічного знання [3].

Методологічні межі експерименту мають і етичний вимір: повагу до гідності учасників, добровільність, інформовану згоду, конфіденційність і мінімізацію потенційної шкоди. З огляду на те, що не всі психологічні явища допустимо відтворювати експериментально, доцільним є поєднання різних дослідницьких стратегій. Методологічний плюралізм передбачає обґрунтований вибір методів відповідно до предмета, мети й етичних обмежень дослідження.

Висновки. Експериментальний метод уможливлює перевірку гіпотез, контроль умов і виявлення причинно-наслідкових залежностей. Обґрунтованість висновків залежить від валідності дизайну, адекватності операціоналізації конструктів і контролю альтернативних пояснень. Вимоги відтворюваності й відкритості науки зумовлюють необхідність прозорих процедур, належного статистичного обґрунтування та незалежної перевірки результатів.

Перспективи розвитку експериментальної психології пов'язані не лише з удосконаленням експериментальних процедур, а й із методологічно виваженим поєднанням різних дослідницьких стратегій. Отже, наукова продуктивність експерименту визначається не претензією на вичерпне відображення психічної реальності, а здатністю

забезпечувати аргументовані, перевіювані та чітко окреслені за межами застосовності висновки.

Список використаних джерел

1. Гуляс І.А. Реплікаційна криза у психології: причини, наслідки та способи подолання. *Психологія і суспільство*. 2026. № 1. С. 83–93. DOI: https://doi.org/10.35774/pis2026.01.083

2. Shadish W. R., Cook T. D., Campbell D. T. *Experimental and Quasi-Experimental Designs for Generalized Causal Inference*. Boston : Houghton Mifflin, 2002. 623 p.

3. Open Science Collaboration. Estimating the reproducibility of psychological science. *Science*. 2015. Vol. 349, no. 6251. Article aac4716. DOI: https://doi.org/10.1126/science.aac4716

З.В. Домбровська
магістрантка 1 курсу спеціальності С4 Психологія,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна
Науковий керівник: **Н.Є. Гоцуляк**
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та практичної психології,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна

РОЛЕГРАМА ЯК МЕТОД ПСИХОЕДУКАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Підлітковий вік є періодом інтенсивних фізичних, когнітивних і психосоціальних змін, упродовж якого формуються способи взаємодії з іншими людьми, ставлення до власного тіла, меж та відповідальності. Тому психоедукаційна робота з підлітками має передбачати не лише передачу інформації, а й створення умов для її осмислення та практичного застосування. Систематичні огляди свідчать, що психоедукаційні втручання можуть сприяти підвищенню обізнаності, розвитку навичок саморегуляції та комунікації, а також підтримувати психічне благополуччя молоді (Bevan Jones et al., 2018; Salazar de Pablo et al., 2020).

Особливої актуальності набуває психоедукація у сфері сексуальної освіти. Сучасний підхід до сексуальної освіти передбачає віковідповідне, науково обґрунтоване навчання, яке охоплює не тільки фізіологічні аспекти, а й міжособистісні стосунки, емоції, згоду, особисті межі, безпеку, відповідальність та здатність приймати поінформовані рішення (WHO Regional Office for Europe & BZgA, 2010;